

Uvodnik o družbenih dimenzijah psihoterapije

Editorial about social dimensions of psychotherapy

Tokratna številka naše revije prinaša mešanico člankov: nadaljevanje tematskega sklopa psihoterapija in duhovnost iz prejšnje številke (članka Bohaka in Giargiula), članka Kotnika in Lojka, ki sta povezana z naslovno temo letošnjih študijskih dni SKZP in ostalo, kar se je počasi nakapljalno iz raznih koncev in prinaša raznolike teme (članki Laubreuterja, Kordeša in sodelavcev, Podgornikove in Bratine). Načrtovali smo več člankov na temo študijskih dni, a čas je prehitel nekaj avtorjev, tako da bodo sledili v naslednji številki.

Letošnji študijski dnevi SKZP prinašajo poleg naslovne teme o konceptu osebnosti v različnih psihoterapevtskih pristopih še podtemo o družbenih dimenzijah psihoterapije. V tem vidim zanimiv kontrapunkt, saj, kot sem že pisal v članku o etiki udeležnosti (Kairos 3-4, 2009, str. 143), menim, da je osebno politično in da je politično osebno: "[...] psihoterapevt z eno nogo stoji v intimnem svetu dialoga s pacientom, z drugo pa v socialnem kontekstu, v družbi. Psihoterapevt, ki ni družbeno angažiran, informiran, udeležen, je [...] jalov, psihoterapija, ki ni odzivna na družbena dogajanja in spremembe, pa na stranpoti. Učinek psihoterapije je le v majhni meri odvisen od tehnik in metod dela, veliko bolj pa od psihoterapevta kot osebe, in od konteksta, v katerem poteka terapija. Če psihoterapija v družbi nima svoje avtonomije, kot je to npr. v Sloveniji, naj bo del tvoje poklicne dejavnosti, da si zanjo aktivno prizadevaš, vzemi stvari v svoje roke, prevzemi odgovornost za spremembe, ne čakaj, da ti kaj bo padlo iz neba [...]"

Eden mojih glavnih motivatorjev za ta dodatni napor pri angažiranju za družbeno uveljavitev psihoterapije je Alfred Pritz, generalni tajnik Evropske zveze za psihoterapijo (EAP) in rektor Univerze Sigmunda Freuda. Je človek z neverjetno življenjsko energijo, veliko socialno inteligenco in izjemno motivacijo, ki je po mojem mnenju po Freudu za družbeno uveljavitev psihoterapije napravil največ. Arena njegovega političnega delovanja je globalna, saj potuje po vseh celinah sveta in spodbuja družbeno uveljavitev psihoterapije kot samostojnega poklica in akademske discipline na vseh kontinentih. 6. februarja letos je pred sestanki delovnih teles EAP na Dunaju poslal odprto pismo vodstvu EAP z naslednjo vsebino:

"[...] Leta 1990, pred 22 leti, ko se je začela EAP, je bilo poznavanje psihoterapije v Evropi zelo omejeno.

To se je dramatično spremenilo. Danes, zahvaljujoč EAP in drugim organizacijam, je seznanjenost o položaju psihoterapije v evropskih državah veliko večja.

Večja je seznanjenost o legalnem položaju in različnih psihoterapevtskih pristopih, o sistemih socialne varnosti in organizacijskih vidikih psihoterapije. Pridobili smo si tudi izkušnje z zakonodajo Evropske skupnosti.

Večja je tudi seznanjenost s temami, ki so problematične in nerešene:

- o neurejenih zakonskih temeljih psihoterapije kot samostojnega poklica v vsaj 16 državah Evropske skupnosti in v vseh ostalih evropskih državah, ki niso članice skupnosti;
- o nezadovoljivem stanju glede javnega financiranja psihoterapije;
- o pomanjkanju raziskovanja psihoterapije na evropskih univerzah in o premajhnem vlaganju javnih sredstev v raziskovanje;
- o nejasnih odnosih med psihoterapevti, psihologi in psihiatri.

Tudi še nismo prišli do resničnega soglasja o različnih psihoterapevtskih pristopih, o njihovi veljavnosti in položaju, ki naj bi ga imeli v temeljnem psihoterapevtskem izobraževanju itn.

Po drugi strani je presenetljivo, da je v skladu z regulativo Evropske skupnosti iz leta 2005 prišlo do boljše izmenjave psihoterapevtov med evropskimi državami, ki imajo urejeno zakonodajo o psihoterapevtski dejavnosti.

In med vsem tem, na čelu in repu tega razvoja, je EAP, ki je pomembno prispevala k točkam, ki sem jih omenil zgoraj. EAP je prva definirala evropski standard za psihoterapevtsko izobraževanje in od leta 1996 je več kot 6000 psihoterapevtov prejelo Evropsko diplomu iz psihoterapije. EAP je tudi postavila in preko svojih delovnih teles uveljavila merila za ocenjevanje psihoterapevtskih šol v Evropi. Številna druga delovna telesa so veliko let aktivna v EAP in si prizadevajo za razvoj psihoterapije [...] EAP je postala prostor srečevanja za delegate psihoterapevtskih organizacij iz cele Evrope in širše.

Vendar si moramo priznati, da je politični vpliv EAP zelo omejen: v Franciji in Švici so bili npr. sprejeti zakoni v Evropi, ki so v popolnem nasprotju s tem, za kar si prizadevamo. In čeprav se srečujemo več kot 20 let, v državah, kjer ni zakonske regulative za psihoterapevtsko dejavnost, ni prišlo do premikov (izjema je Malta). Prav tako EAP ne poznajo v številnih psihoterapevtskih organizacijah, ki so ostale zunaj njene mednarodne mreže. Nadalje so zaradi omejenih virov EAP njeni stiki s komisijo Evropske skupnosti, ki bi lahko uredila pravni položaj psihoterapije v skupnosti, preveč redki.”

Nato se Pritz v pismu loti notranjega delovanja EAP in ugotavlja, da so se med delegati sicer razvila številna dragocena prijateljstva, vendar se je EAP preveč zbirokratizirala. S tem pa je počasi usahnul prostor za politične debate o nadaljnjem razvoju psihoterapije v Evropi. Če ne bomo predvideli razvojnih trendov v prihodnosti, bomo postali še bolj jalovi, zaskrbljeno opozarja Pritz. Nato poziva k obravnavanju naslednjih vprašanj:

- “1. Nujno je, da se birokratska vprašanja rešujejo ločeno od tistih sestankov, kjer se pogovarjamo o razvoju psihoterapije. Birokracija je namreč le administrativno uveljavljanje tistega, za kar smo se odločili pred leti.
2. Moramo se osredotočiti na nove trende za univerzitetno izobraževanje iz psihoterapije in kako se na to odzivajo inštituti in društva, ki izobražujejo v neakademski sferi. Ni dovolj, da akademizacijo psihoterapije ignoriramo ali ji nasprotujemo.
3. Moramo pogledati, kaj zdravstveni sistem počne s psihoterapijo in moramo pogledati, kaj počnejo psihoterapevti v naših družbah. Moramo zavzeti stališče do ‘duševnih problemov’ Evrope.
4. Moramo očarati naše kliente in javni sferi.”

Ali se Pritzov klic tiče tudi SKZP, ki je članica EAP? Se tudi v Sloveniji in v SKZP dogaja

kaj podobnega, na kar opozarja v svojem pismu? Ali so lahko njegovi predlogi, kako naprej, koristni tudi za SKZP in za slovensko psihoterapevtsko sceno in njen razvoj v slovenski družbi?

Moj odgovor na vsa vprašanja je – da. Od ustanovitve SKZP je minilo 14 let in v tem času se je seznanjenost slovenske javnosti o psihoterapiji pomembno povečala. K temu je v veliki meri pripomogla tudi SKZP, ki je postala vse bolj prepoznavna na slovenski psihoterapevtski sceni:

- s študijem propedeutike od leta 1999 naprej;
- z vsakoletnimi študijskimi dnevi od leta 2001 naprej;
- z uvajanjem Evropske in Slovenske diplome za psihoterapijo v Slovenijo, ki jo je do zdaj prejelo okoli 40 kolegov in kolegic;
- z zborniki študijskih dni in od leta 2007 naprej s prvo slovensko strokovno in znanstveno revijo za psihoterapijo Kairos;
- z razvijanjem fakultetnega študija psihoterapije v sodelovanju z Univerzo Sigmunda Freuda od leta 2006 do 2008.

Navznoter smo od leta 1998 postopno razvili bolj strpen dialog med različnimi psihoterapevtskimi pristopi, ki smo se povezali v SKZP. Prvim študijskim dnevom smo leta 2001 dali prav tak naslov – Dialog. In od takrat naprej se članice SKZP predstavljamo preko različnih tem, gostov, okroglih miz in se vse bolj spoznavamo. Tako bodo letos različne šole predstavile svoje poglede na koncept osebnosti.

V dialogih v delovnih telesih SKZP in preko naših delegatov v EAP smo postopno večali našo seznanjenost o legalnem položaju psihoterapije v Evropski skupnosti in zunaj nje. Bolj smo se seznanili z organizacijskimi vidiki psihoterapije in si odprli oči za številne problematične in nerešene teme, katerih seznam je v Sloveniji še veliko daljši, kot ga zgoraj navaja Pritz. V slovenski družbi je psihoterapija še vedno marginalna dejavnost in razlike v stopnji njenega razvoja v primerjavi npr. s sosedama Avstrijo in Italijo, ki imata zakonsko regulativo, so zelo velike. To velja na kateri koli točki primerjave, od razvitosti posameznih psihoterapevtskih šol preko položaja psihoterapije v zdravstvenem sistemu do akademizacije psihoterapije

Podobno, kot opozarja Pritz, v okviru SKZP kljub temu da smo leta 1999 začeli s študijem propedeutike, vse do danes nismo našli resničnega soglasja, kaj so vsebine in kakšna naj bo organizacijska struktura tega temeljnega izobraževanja. Debata o tem poteka še danes, ko npr. Študijska komisija SKZP išče konsenz, kakšni so vstopni pogoji za uvodni/temeljni študij za sorodne in nesorodne poklice, kakšne kompetentnosti naj bi razvijal edukant v času temeljnega in v času specialističnega študija, kaj so skupne vsebine različnih psihoterapevtskih pristopov in ali bi organizirali te vsebine skupaj, kar je zaradi majhnosti slovenskih psihoterapevtskih šol včasih povezano celo z vprašanjem preživetja, to je z ekonomsko viabilnostjo teh šol.

Leta 1998, ko smo začeli, je bilo Združenje psihoterapevtov Slovenije (ZPS) alfa in omega na slovenski psihoterapevtski sceni. Po nekajletnih prizadevanjih od leta 1995 do 1998, da bi SKZP predstavljala skupno streho tudi za ZPS, nismo našli skupnega jezika in smo morali kreniti po lastni poti. Polarizacija z ZPS je danes vsekakor manjša, a možnosti za sodelovanje obeh najpomembnejših krovnih psihoterapevtskih organizacij so še vedno veliko premalo izkoriščene.

Eden najbolj jalovih izkupičkov naših prizadevanj pa je gotovo na področju zakonske ureditve psihoterapevtske dejavnosti in s tem povezane registracije poklica psihoterapevt. Nismo torej uspeli na ključni točki, kateri smo se zavezali ob ustanovitvi SKZP – da bi uveljavili psihotera-

pijo kot samostojen poklic in avtonomno dejavnost. Leta 2006 smo se delegati SKZP in ZPS povezali v okviru Delovne skupine za pripravo zakona o psihoterapevtski dejavnosti na Ministrstvu za zdravje. Dve leti smo se veliko kregali in se skoraj onemogočili. Leta 2008 smo se znašli na skrajnem robu, ko je že grozil razpust delovne skupine, pa je med nami k sreči preskočilo v bolj konstruktivno smer. Oblikovali smo kvaliteten osnutek zakona, ki so ga tudi tuji strokovnjaki ocenili kot najboljši predlog zakona v Evropi v tistem trenutku.

Žal pa niso bili takega mnenja nekateri kolegi in kolegice v SKZP, ki so dobili delovno gradivo na vpogled. Vzbudili so se veliki strahovi in nezaupanje, ki so šli celo tako daleč, da zanje ni bila v redu niti temeljna predpostavka, na kateri je slonelo celotno besedilo osnutka zakona – da je psihoterapija zdravstvena dejavnost in da je psihoterapevt zdravstveni poklic. V vročih debatah niso k pomiritvi strahov pomagale niti primerjave z drugimi evropskimi državami, kjer je črno na belem jasno dejstvo, da je psihoterapija v vseh državah, kjer imajo zakonsko regulativo, umeščena v področje zdravstva.

Zunaj SKZP so se odločno uprli delovnemu gradivu tudi nekateri klinični psihologi s stališčem, ki je značilno tudi za številne psihologe po drugih evropskih državah: Edina znanstvena psihoterapija je t. i. psihološka psihoterapija, ki je kvalitativno drugačna, boljša od različnih psihoterapevtskih pristopov (npr. od psihoanalize, sistemske, humanistične, integrativne, vedenjske psihoterapije itn.). To pomeni, da morajo imeti psihologi, ki so hkrati psihoterapevti, tudi lastno zbornico, avtonomijo pri podeljevanju licenc itn. S tem pa pade ideja o psihoterapiji kot samostojnem poklicu, saj mnogi psihiatri potem po zgledu psihologov zagovarjajo ti. medicinsko psihoterapijo, ki jo lahko izvajajo samo oni itn.

Nauk te zgodbe je preprost – slovenski psihoterapevti se med seboj nismo uspeli dogovoriti za skupno rešitev, za konsenz, na osnovi katerega bi lahko sploh šli v odločilno bitko navzven, da bi prepričali politiko in javnost, da je nujna zakonska ureditev psihoterapije. Bolj pomembno nam je bilo, da obračunavamo med seboj in da zamudimo priložnost, da bi dosegli nekaj, kar bi vsem pomagalo k nadaljnjemu razvoju.

Od leta 2010 do danes se tako na sestankih SKZP spet ukvarjamo z malimi temami in z drobno birokracijo, kar je sicer tudi pomembno, vendar smo pozabili, čemu smo se zavezali ob ustanovitvi – uveljavitvi psihoterapije kot samostojnega poklica. Tako kot EAP smo spet postali jalovi brez vitalnih projektov, ki bi temeljili na neki novi viziji psihoterapije. Ni res svežih idej. Hodimo po poteh, ki so bile začrtane pred mnogimi leti, npr. kako se bodo posamezni psihoterapevtski pristopi oz. šole še malo bolj stabilizirale v znanih okvirjih. V javne nastope ne vlagamo veliko energije in smo daleč od tega, da bi očarali naše kliente in možne partnerje za družbeno promocijo psihoterapije.

Poglejmo na primer, kako smo se psihoterapevti javno (po)kazali v debatah o družinskem zakoniku, ki se je dogajala v preteklih mesecih od izida zadnje številke Kairoso. Nobenega skupnega nastopa, nobene očarljive angažiranosti SKZP kot celote. Le tu in tam kakšen posameznik, kot je npr. kolega Bogdan Žorž, pa še ta je bolj apeliral na psihologe, ki so prav tako kot strokovna skupina zatajili glede poglobljene angažiranosti in uglašene skupnega nastopa. Na eni od okroglih miz, kjer sem sodeloval, in se konfrontiral z neverjetnimi konstrukti kritikov zakonika, je po koncu pristopil eden od največjih gromovnikov. Širom po Sloveniji se je predstavljal kot psihoanalitik in se skliceval na Freuda, ki se je gotovo obračal v grobu od zadrege, ko je poslušal njegove "citete". Prišepnil mi je tole na štiri oči: "A vas so pa poslali, da bi mene ustavil, ali ne? Jaz bi tudi vas lahko ustavil, pa nisem. Jaz bi namreč lahko povedal, da ste dvakrat ločen,

pa nisem...” Bil sem tako presenečen, da sem ostal brez besed. Torej bomo za geji in lezbijkami naslednja tarča ločeni?

Po eni strani se mi je kljub grenkemu porazu na referendumu zdelo dragoceno, da je v javnih debatah o zakoniku prišel na dan ves primitivizem, ki drugače tli po bolj zaprtih socialnih krogih ali je bolj skrit za leporečjem. Tur je počil in gnoj je pritekel na dan. Po drugi strani pa me je bilo tega seveda tudi sram. V pridobivanju podpore proti zakoniku so se izjemno okrepili mehanizmi razpihovanja strahu in nezaupanja, ki so tako značilni za slovensko skupinsko dinamiko. Tako da je kolega Tomaž Erzar enkrat zapisal, da smo Slovenci prestrašeni do kosti. Zgodovina se ponavlja. Menjajo se teme, vzorci komunikacije med zagovorniki in nasprotniki pa se ponavljajo. Kot bi bili zakleti. Kot v grških tragedijah, kjer se protagonistom kljub najboljšim namenom dogajajo najhujši življenjski porazi in zlomi. Ker se nekaj prenaša iz generacije v generacijo. Nekaj, kar je očem nevidno, privlači junake in jih zaplete v usodna razmerja. Grki so to imenovali ananke, nujnost. Razumeli so, da se lahko v velikih zgodbah vleče rdeča nit nujnosti iz generacije v generacijo. Če se je npr. začelo z Atreusovo ženo, ki je spala s Thyestesom, so lahko nato spremljali tri generacije groze do finala Ajshilove trilogije Oresteja. Za razliko od starih Grkov pa mi v naših novih in novih družbenih polarizacijah in dramah nezaupanja ananke velikokrat spregledamo.

Dragoceno mi je bilo, ker smo ob javnih polemikah povezanih z referendumom, kdor je seveda hotel in zmogel, lahko bolj očitno zagledali ananke, tisto, kar nas kot nekaj neizogibnega hromi. Drugače se mi velikokrat dogaja podobno kot mnogim, ki poskušajo prodreti s čim novim, kar zahteva malo širše povezovanje in konsenz. Da se namreč vedno znova podira, kar gradimo, pa je težko zagledati tako jasno, kaj je tisti hudič, ki spretno ruši in ruši. Dobrih namenov in obilice argumentov ni manjkalo ne na strani zagovornikov ne na strani nasprotnikov družinskega zakonika. Hudič se skriva vmes, v komunikaciji med enimi in drugimi. Problem ni, kdo ima prav, problem je v (ne)zaupanju. Korenine tega nezaupanja pa imajo dolgo, večstoletno zgodovino. Zaradi nezaupanja se ne slišimo in ne moremo resnično tehtati argumentov v dialogu. Zaradi nezaupanja se izčrpavamo v monologih, vprašanja, okoli katerih bi se morali dogovoriti, pa ostajajo nerešena. Potem zamujamo v ukrepih in tonemo v mrak doline šentflorjanske.

Najbolj pa sem bil žalosten in razočaran, da toliko ljudi ni prišlo na referendum. To je zame še večji problem. Nasprotniki zakonika so se namreč aktivno zavzeli, so veliko naredili za to, v kar so pač verjeli. Politična apatičnost večine pa je prav tako del ananke. Ni od danes. Kako živo se je spomnim iz socialističnih časov.

Tudi jaz sem naredil veliko premalo. Predvsem kot psihoterapevt nisem dal dovolj iniciativ, da bi se povezal s kolegi in kolegicami. Da bi skupaj prispevali k bolj poglobljeni strokovni debati o temah družinskega zakonika, da bi iskali načine, kako z našim znanjem, izkušnjami, predvsem pa z angažiranostjo očarati ljudi, kot poziva Pritz. Po drugi strani vem, da bi se odzval, če bi me kdo povabil. Edini, ki me je, je bil Bogdan Žorž, ki je poslal v krog kolegov SKZP svoje odprto pismo in sva potem izmenjala nekaj zanimivih sporočil. Hvala. V taki skrajni suši družbene angažiranosti našega profesionalnega kroga je bila taka kapljica vredna še toliko več.

Drage kolegice, dragi kolegi iz SKZP in iz celotne slovenske psihoterapevtske scene. Ste že ugotovile oz. ugotovili, da vas tudi s to številko želimo očarati? Da vas sodelavci revije že od leta 2007, ko je Kairos začel izhajati, zapeljujemo? Da upamo, da z njo zapeljujete tudi vi naprej druge, ki je še ne poznajo?

Glede na število člankov, ki jih z glavnim urednikom Bojanom dobiva, vidiva, da se po milimetrih večja število piscev člankov, sem in tja se pojavi tudi kakšen nov naročnik. Kako zapeljivo za naju, ki ob takih drobnih dogodkih začutiva nov elan za vztrajanje v nehvaležnih vlogah urednikov.

Kairos je bil spočet in živi z upanjem, da bo pripomogel k temu, na kar nas nagovarja tudi Alfred Pritz v svojem pismu. Da bi zagledali širšo sliko, da bi se družbeno angažirali, da bi psihoterapevtke in psihoterapevti stopili iz roba bolj v središče družbe. Morda nam bo pa le uspelo, ali ne?
